

DENÍK

[Česko](#)[Svět](#)[Ekonomika](#)[Komentáře](#)[Studio N](#)[Audioverze](#)[E-shop](#)[Další ▾](#)

24. června 2021 6:12

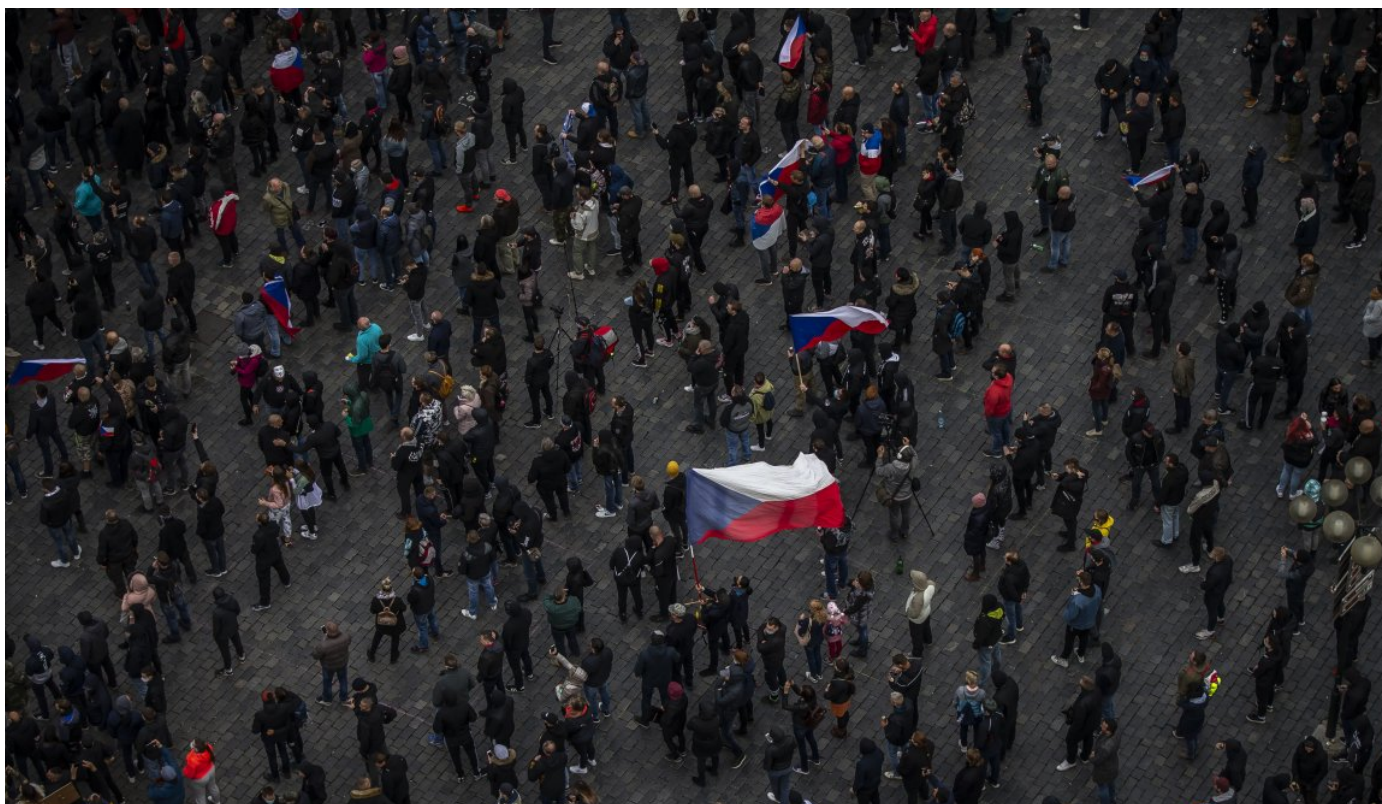
Unikátní studie hledá lék na štěpení společnosti. Postoje k migraci i Romům jsou projevy, ne příčiny

JAN WÍRNITZER

JAN TVRDOŮ

Demostrace na Staroměstském náměstí v Praze. Foto: Gabriel Kuchta, Deník N

Nová studie nejspíš první stránky novin a první příspěvky v televizních zprávách nezaplní, na to je v ní příliš vyprávění a příliš málo konkrétních čísel. Pokouší se ale otevřít důležité společenské téma – na čem se názory obyvatel Česka štěpí, proč se tak děje a co se s tím dá dělat.

Řeč je o kvalitativním výzkumu a studii [Jedna společnost – různé světy](#). Proč to bude mít s proniknutím do médií obtížnější, je nasnadě: výzkumy plné grafů, čísel a jasných sdělení jsou uchopitelnější a jdou snáze vizualizovat. Jenže některé fenomény se tomuto zpracování vzpírají. Na tomto výstupu spolupracovala výzkumná organizace STEM, Masarykova demokratická akademie a Friedrich-Ebert-Stiftung.

Výsledkem je to, na čem se Češi už léta shodnou – snad od migrační a uprchlické krize, snad od první přímé volby prezidenta, snad ještě déle: česká společnost je rozdělená.

Jak ale v předmluvě ke studii upozorňuje ředitel společnosti STEM Martin Buchtík, ono rozdělení je stavěné trochu jinak, než si mnozí mohou myslet. „Zatímco v polarizované společnosti se vede ostrý názorový střet, jehož cílem je získat různými prostředky jednoznačně dominantní postavení, problém fragmentované společnosti je ten, že není schopna konat a dosahovat změny. Roztříštěnost názorových proudů společně s neochotou dobrat se konsenzu způsobuje paralýzu, zejména jde-li o dlouhodobější strategické směřování,“ píše.

Jak studie vznikla? Vycházela mimo jiné ze závěrů [projektu Rozdělení svobodou](#), podle nichž je štěpných témat celá řada, společnost štěpí s různou intenzitou a zdaleka ne vždy podle stejných linií. Kromě migrace v něm bylo ostře rozdělujícím tématem třeba vnímání nerovností, rovnostářství, zásluhovosti a přerozdělování, jako štěpné téma se profilovalo i prozápadní směřování Česka.

Mezi nejméně polarizující témata naopak patřily například víra v Boha, životní prostředí

a klima nebo patriotismus v podobě hrdosti na svou zemi.

Záměrem nové studie ale nebylo měřit, kolik lidí si co přesně myslí. Naopak, autoři zvolili kvalitativní přístup: nhrubo rozdělili jeho účastníky do malých skupin (tzv. focus groups) v nichž pak při rozhovorech zkoumali jejich myšlení, motivace a jejich vazbu na vlastní životní zkušenosti. A to jak při diskusích lidí vzájemně souznících (ať už obecně kritických pozitivně orientovaných, či zástupců názorového středu), tak při debatách, kde je vzájemně konfrontovali.

Studie se účastnili lidé z Prahy, Jihočeského a Moravskoslezského kraje – tedy regionů, které podle STEM dobře ukazují rozdíly mezi jednotlivými částmi země – a rozrůznění podle věku, vzdělání a pohlaví.

- **Kritičtí lidé** v debatách akcentovali zejména hodnotu bezpečí, jejíž význam a obsah je podle studie úzce propojen s hodnotami vlastenectví, lásky k národu a ochrany před cizorodými vlivy, včetně „přilivu migrantů“. Významnou hodnotou pro ně jsou i socioekonomicky orientované hodnoty jako ekonomická stabilita, sociální soudržnost a spravedlnost.
- **Pozitivně orientovaní** lidé častěji akcentují důraz na poctivost, zodpovědnost, férovos právní stát či fungování soudnictví. „Zároveň je pro ně podstatný respekt k odlišným názorům, tolerance, schopnost odpouštět si,“ stojí ve studii.
- U zástupců **názorového středu** se pak objevují obě roviny: důraz jak na morální hodnoty jako slušnost, zodpovědnost či dodržování dohod, tak na stabilitu a jistoty ve společnosti.
- Napříč skupinami se pak lidé hodně shodovali na osobních hodnotách, jako jsou zdraví mezilidské vztahy či svoboda.

Výpovědi lidí přitom nejsou zařazované do jednotlivých procentuálních škatulek – a nejsou ani úplně snadno předvídatelné. Výrok „Mám zkušenosti s romskými obyvateli. To nikdo nepochopí, kdo je nemá za sousedy. Všechny organizace, které se jich zastávají, je to jen póza, mají z toho zisk samy pro sebe“ například studie přisuzuje ženě s jinak pozitivním pohledem na svět.

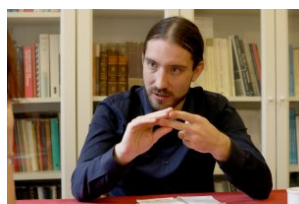
Další z respondentů, řazený do názorového středu, k tématu Romů a dávek zase řekl: „Kdy někdo ten stát přechůrá, je to chyba toho, kdo to dopustí.“

Sociolog Martin Buchtík Deníku N řekl, že společnost netvoří velké homogenní celky, jak se někdy předpokládá. „Společnost je fragmentovaná. Nemůžeme vzít jednotlivé body jako vývoj po roce 1989, vztah k EU, technologický rozvoj, spravedlnost nebo klimatickou změnu a říct, že existují nějaké homogenní skupiny. Mezi různými skupinami vznikají pomyslná spojení, ale ve vztahu k jiným otázkám lidé tvoří úplně jiné skupiny,“ říká Buchtík.

Proč to zkoumat

Proč je vlastně důležité se tomuto ne úplně typickému výzkumu věnovat? Autoři vykresluje fragmentaci společnosti jako nežádoucí jev, jemuž je záhodno čelit. V tom ostatně nejsou sami: „V roce 2019 pokračovalo šíření manipulativního zpravodajství a dezinformací, jehož důsledkem byla polarizace společnosti, подрывání důvěry v demokratický právní stát a jeho instituce a podpora zájmů cizí moci,“ varovala například [ve své dosud poslední výroční zprávě](#) BIS.

Expertů v této souvislosti často zmiňují působení Ruska, ten mechanismus ale platí obecně: soudržnost společnosti je hodnotou, která pomáhá zemím lépe zvládat výzvy a krize. V soudržné společnosti se méně daří politickým extrémům a lidé více důvěřují (dobře řízeným) institucím.

Jsme zahnáni do kouta, udělat dobré rozhodnutí je čím dál těžší. Hrozí kolaps důvěry ve stát, říká sociolog Buchtík

[Přečtěte si také](#)

Jako jeden z pozoruhodných rozdílů studie například uvádí optiku mladých a starších lidí: „Pro mladší kriticky zaměřené lidi je rozdělovacím prvkem i vzdělání, které podle jejich zkušeností často rozhoduje o zaměstnání a kariéře. Z pohledu starších kriticky smýšlejících je vzdělání sice někdy důvodem k tomu, že se někteří lidé povyšují nad

ostatní, společnost však zásadně nerozděluje. Významnější než vzdělání jsou zde podle nich kontakty a známosti.“

Závěry studie pak mohou být inspirativní především pro politiky, média či vzdělávací instituce. Krátce řečeno ale zatím nejsou příliš optimistické a je potřeba udělat hodně práce. Češi se podle studie na společné vizi budoucnosti a cílech, k nimž by měli směřovat zatím shodnout nedokážou. Neshoda přispívá k polarizaci a nesouladu ve společnosti.

A to je zároveň past, protože kvůli polarizaci (či fragmentaci) a nesouladu se nedaří té shody dosáhnout. „Shodneme se na tom, co společně nechceme. Shodneme se také v tom, že to tu někdy stojí trochu za prdlačku. Ale v tom, kam chceme směřovat, je neshoda,“ říká Buchtík.

Závěry

Čeho konkrétně si autoři studie v závěrech a doporučeních všímají?

Zmiňují například to, že kriticky orientovaní lidé tolik nevyzdvihují svobodu jako hodnotu samu o sobě proto, „že její konkrétní výdobytky jako cestování nebo podnikání nevyužívají respektive vzhledem ke své socioekonomické situaci využívat nemohou“. Vadí jim – ale to i lidem z názorového středu – vznik nespravedlností v 90. letech a to, „že mnoho tehdejších kauz, machinací a podvodů nebylo nikdy rozkryto a potrestáno“.

„Skupina kritických za problém nepovažuje ani tak (protistranou jí připisovaný) nedostatek informací, ale spíše nedostatek pozornosti, která je věnována jejich specifické životní zkušenosti a pohledu na svět,“ podotýká studie.

Takovou diagnózu podle ní nelze šmahem odbýt jako neplatnou. „Zrekapitulujeme-li si postoje kritických (...), je zřejmé, že jde o perspektivy, jež v převažujícím vyprávění o současnosti skutečně mnoho prostoru nedostávaly a nedostávají,“ stojí v textu.

sází na růst, zapomínají ale na s ním spojené výdaje

Přečtěte si také

Jinými slovy a na konkrétních tématech: postoje například k roku 1989, Romům, migrantům nebo EU neformulují kriticky smýšlející lidé primárně pomocí autoritářských nebo xenofobních argumentů. V jejich očích se s nimi pojí hlavně zostřující se sociální problémy, nespravedlnost, případně ztráta kontroly a bezpečí.

Martin Buchtík říká, že část společnosti trpí pocitem nejistoty a také nespravedlnosti. „Je tu podle mě něco, co bych nazval dlouhodobým systematickým pocitem nespravedlnosti nebo nejistoty uvnitř některých sociálních skupin. Lidé to neumí úplně jasně pojmenovávat, ale takový motiv se objevuje v pozadí mnoha jejich postojů. Podle našich dat se zčásti tyto postoje předávají i mezigeneračně,“ říká sociolog.

Co s tím?

Studie se věnuje i doporučením, která by tvůrci politických rozhodnutí mohli zvážit, aby omezili či zvrátili pokračující štěpení společnosti. Varuje například před tím, aby odpůrci uprchlíků byli plošně označováni za xenofoby, aby lidé, podle nichž rok 1989 nebyl jednoznačně změnou k lepšímu, byli obviňováni z touhy po návratu autoritářství, nebo aby euroskeptici dostávali nálepku lidí nevážících si míru a spolupráce.

„Obzvláště u tématu migrace/uprchlíků existuje velká potřeba opětovného otevření tohoto společenského konfliktu, který byl bez náznaku konsenzuálního a produktivního řešení pouze potlačen, a ne řádně prožit. Na pozadí ovšem doutná, emocionalizuje a radikalizuje dál, nezávisle na tom, jak moc je v současnosti fakticky aktuální – i to je koneckonců důka pro to, že jde do velké míry o zástupný konflikt, respektive symbol pro širěji pociťovaný strach, nejistotu a ohrožení,“ píše se ve studii.

Buchtík říká, že migrace je ve společnosti stále aktuální otázkou. „Téma migrace je symbol Ukazuje se totiž nejistota a pocit ohrožení, jak už fyzického, tak ztráty něčeho, čeho se lidé mohou chytout. Lidé o tom mluví jako o tom, na co jsou zvyklí, co se u nás dělá. Nechci

nejrůznější zákazy nebo nařízení," popisuje sociolog. „Pocit ztráty něčeho, co znám, cesta do neznáma, která určitě nesměřuje tam, kam chci. V tom je migrace neustále aktuální a platná," říká Buchtík.

Martin Buchtík, sociolog z výzkumné organizace STEM. Foto: Ludvík Hradílek, Deník N

Například v bývalém východním Německu by se Češi mohli podle závěrů inspirovat v tom, že namísto potlačení konfliktu proběhla snaha o otevřenou, bolestnou i produktivní debatu, co onu reakci způsobilo a co s tím, v jejímž rámci narazili na socioekonomické příčiny – tedy to, že část východních Němců, jimž se daří hůře, má pocit, že země za dané situace nemá kapacitu pomáhat nikomu zvenčí.

Pod slupkou s narychlo natřeným nápisem xenofobie zase v bývalém východním Německu šlo pozorovat, že tato část země prodělala za třicet let velkou změnu pravidel fungování, hodnotových rámců i odliv lidí ústící v demografickou krizi. Zejména u těch, kteří v novém systému nenašli své místo a sami měli problém s adaptací, to mohlo do určité míry vysvětlovat odpor vůči přijímání lidí z jiných kulturních okruhů, protože jejich vlastní

identita byla otřesená a křehká.

„Že by podobné vysvětlení mohlo být nosné i pro český kontext, naznačuje fakt, že odpor j největší v těch společenských vrstvách, které jsou s vývojem po roce 1989 nespokojené," soudí studie.

Pokud máte připomínku nebo jste našli chybu, napište na editori@denikn.cz.
